

залежного приховати власний «комплекс неповноцінності», що виникає через нездатність жити згідно з принципами і загальноприйнятими нормами [2, с. 17].

Фундаментальною характеристикою багатьох залежних є співзалежність, що може мати прояв, наприклад, у низькій толерантності до самотності – готовності докладати значних зусиль, щоб її уникнути, відчутті спустошеності і безпорадності при розриві інтимних стосунків, страху бути відкинутим і вразливості до найменшої критики або несхвалення з боку інших.

Список використаних джерел

1. Кузьменко В. В., Діса О. В., Шинкаренко І. О. Психологія девіантної поведінки : навч. посібник. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2019. 70 с.
2. Афанасьєва В. В. Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки у діяльності загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка». Луганськ, 2011. 22 с.
3. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки : навч. посібник. Київ : Київський ун-т, 2002. 310 с.

Людмила Непіпенко

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії
Національної гвардії України,
кандидат історичних наук, доцент

КОНЦЕПТ-ІДЕОЛОГЕМА «РУСЬКОГО МИРУ» ЯК ВИЯВ СМИСЛОВОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Нагальність теми нерозривно пов'язана з агресією рф проти України, з тим, що феномен смислової війни стосується ведення війни без застосування класичних видів зброї, але мета і наслідки таких війн мають не менш руйнівний характер. Адже смислова війна спрямована на заміщення системи цінностей, різку зміну і маніпуляцію внутрішніми настановами, руйнування самоідентичності не лише окремої особистості, але й цілого соціуму, роблячи їх нездатними чинити опір подальшому класичному завоюванню і поневоленню.

Відмінність смислової війни від війни інформаційної полягає в її стратегічній спрямованості «на ураження не системи знань і суджень, а цілої системи цінностей, картини світу об'єкта агресії», на «самознищення об'єкту агресії (соціальної групи, нації тощо)» [1, с. 143-144]. Тактична мета смислової війни полягає у світоглядній переорієнтації людини на тлумачення

фактів історії і сьогодення в потрібному ворогові, керованому сенсі.

Поява і розгортання сучасних нових видів протистоянь гібридним формам агресії не тільки стосовно нашої країни, але й у світовому масштабі, знайшло відображення у коригуванні змісту поняття «національна безпека України» в бік розширення його змісту [2]. Якщо з початку 1990-х рр. національна безпека України здебільшого лише проголошувалася і розумілася виключно як стан захищеності національних інтересів держави, то після Революції гідності 2013-2014 рр., коли національна безпека України активно почала виборюватися об'єднаними зусиллями держави і громадянського суспільства, в її розумінні відбулися зміни. Відтепер національна безпека – це не тільки стан захищеності національних інтересів, а ще й стан захищеності національних цінностей, певний рівень єдності суспільства, що обумовлюється необхідно сформованими в його межах загальнодержавною ідентичністю та метою. Так, у Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України № 287/2015 від 26.05.2015, уперше у нормативно-правовій базі з питань забезпечення національної безпеки зауважувалося, що «Україна захищатиме свої фундаментальні цінності, визначені Конституцією та законами України, незалежність, територіальну цілісність і суверенітет, гідність, демократію, людину, її права і свободи, верховенство права, забезпечення добробуту, мир та безпеку». Чинна Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020, акцентує увагу на стратегічному прагненні України «зміцнити заснований на демократичних нормах і цінностях міжнародний порядок». Україна і надалі буде «рішуче протистояти гуманітарній агресії, розвивати українську культуру як основу консолідації української нації та зміцнення її ідентичності» [3]. Зауважується, що російська федерація як держава-агресор, будучи джерелом «довгострокових системних загроз національній безпеці України», продовжуючи гібридну війну для відновлення свого впливу в Україні, «системно застосовує політичні, економічні, інформаційно-психологічні, кібер- і військові засоби» [3].

Досить агресивним і небезпечним феноменом сучасної історичної доби, що виправдовує збройне насильство, агресивну імперську політику Росії не тільки щодо України, а й у глобальному масштабі, виявилась так звана концепт-ідеологема «руського миру». Вона стала смисловим підґрунтям розв'язаної російською федерацією широкомасштабної загарбницької війни проти України.

По суті ресентимент ідеології «руського миру», укоріненого в «духовних скріпах» єдиної східно-православної цивілізації, трансформувався в гібрис ідеї унікальності і переваги євразійської цивілізації як «особливого історичного шляху» Росії, її права на панування на пострадянському просторі.

Ресентимент і гібрис є важливими поняттями, що розкривають смисли

волі до влади і насильства російської федерації як держави-агресора, віддзеркалюють асиметричність взаємин між людьми, спільнотами та суспільствами, що знайшли відображення в російській пропаганді і діях. Ресентимент виявляється у почутті ворожості до того, хто вважається рф причиною всіх своїх невдач. Це призвело до формування системи цінностей, що заперечує систему цінностей створеного «ворога» з метою позбутися почуття провини за свої невдачі, чекаючи слушної нагоди реалізувати можливість відплати за кривду. Такою граничною формою ресентименту як уявної відплати є помста, котра, починаючи з 24 лютого 2022 р., позначилася реальною дією – початком широкомасштабної агресії РФ проти України. Тим самим ресентимент перетворився на гібрис, продовжився в ньому у вигляді таких проявів, як зарозумілість, пихатість, гіпертрофована зверхність цілої держави – російської федерації – та її народу. Таке ресентиментальне намагання реваншу через поширення ідеології «руського миру» на втрачені території і світ у цілому є гібрисним прагненням відновити імперію. Ресентимент розпаду Радянської імперії виявився в ідеї світового панування росії у вигляді глобальної експансії «руського миру» через застосування засобів збройного насильства, гібридних війн. Гібрисна сутність ідеології «руського миру» цілковито ресентиментна, вона породжена ним, є його невіддільною складовою, її виток – у ресентименті «вічного відставання» та «вічного наздоганяння». Ця ідеологія спрямована на приховування істинних смислів російського імперського реваншизму – реставрації колишнього СРСР та повернення російської «зони впливу» на колишні країни-колонії та своїх сателітів у Європі, Закавказзі та Середній Азії. Найважливішою складовою цього проєкту мала бути лояльна проросійська Україна, що і стало виправданням прямої воєнної агресії проти України.

Засадничу смислову сутність концепту-ідеологеми «руського миру» як російської неоімперської геополітичної доктрини епохи панування путінізму та важливого чинника агресії рф проти незалежної України та українців, склала така максима, як «цивілізаційний простір», що ґрунтується на трьох стовпах – російській культурі, російській мові, православ'ї (ідея «богообраності Русі», ідея росії як заступниці православ'я, підґрунтя якої складають сформульовані псковським монахом Філофеєм у XVI ст. основні положення релігійної (псевдотеологічної) доктрини «москва – третій Рим»). Цим обґрунтовується віра у месіанське призначення Росії, в її нібито особливу духовність та унікальність, особливий дух, який і надалі має творити історію. Такий замаскований прояв російського імперіалізму в гібридній ідеології «руського миру», як державна політика, практика та пропаганда розширення і панування російської держави, подається у вигляді «спільної історичної долі», «трьох братніх народів – росії, України, Білорусі», «спільних поглядів на суспільний розвиток», «спільної історичної пам'яті», «захисту російського і російськомовного населення». А по суті це стало дороговказом для експансіоністських прагнень та офіційною

доктриною рф і руської православної церкви, спрямованих на поглинання, цілковиту асиміляцію, остаточну ліквідацію України й українців як суверенної держави і самобутньої нації відповідно.

Тривале та активне впровадження рф вищезазначених ціннісно-сміслових конструкцій «руського миру» в «духовний, інформаційний, мовний, культурний, освітній та науковий простір України» зрештою мало своїм наслідком «ослаблення Української держави, української нації та української ідентичності» [4, с. 436].

Таким чином, складовою частиною концепт-ідеологеми «руського миру» є конструювання і поширення хибних образів і смислів про нібито існуючу єдність трьох слов'янських народів, розділений «єдиний народ та націю», «росію, Україну, Білорусь як ядро російського світу», єдину мову, «спільну історичну пам'ять та спільну історичну долю і суспільний розвиток», «богообраність» росії як істинного поборника православ'я, пастирську місію руської православної церкви серед людей і народів російської духовної та культурної традиції як основи їхньої повної чи часткової національної ідентичності, особливе цивілізаційне призначення, антизахідництво, пріоритетність російського вектора розвитку України тощо. У сучасній смисловій війні Росії проти України концепт-ідеологема «руського миру» зі своїм виправданням месіанського призначення рф орієнтована на поступове руйнування української національної ідентичності, поглинання, повну асиміляцію та ліквідацію України як незалежної держави, а українців – як самобутньої нації. Підступна роль використання смислової зброї концепт-ідеологеми «руського миру» у вигляді зміни серед населення інтерпретації того, що відбувається, особливо яскраво виявилася в перебігу російсько-української війни: легкою здобиччю російського агресора став тимчасово анексований Крим, першими територіями кровопролитного протистояння – Донецька і Луганська області [5, с. 440]. Небезпека прихованого навмисного токсичного руйнівного впливу концепт-ідеологеми «руського миру» потребує послідовної та системної роботи з її реконструкції.

Список використаних джерел

1. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки : навч. посібник ; за заг. ред. В. О. Жадька ; ред.-упор. : О. І. Харитоненко, Ю. С. Полтавець. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 356 с. URL : https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/22263/Hybridna%20Viina%20Zhurnalistyka_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=y.
2. Непіпенко Л. П. Ціннісне в системі національної безпеки України. *Застосування Сухопутних військ Збройних Сил України у конфліктах сучасності (за досвідом забезпечення національної безпеки складовими сектору безпеки і оборони у російсько-українській війні в 2022 році) : зб. тез доп. наук.-практ. конф.* (м. Львів, 17 лист. 2022 р.). Львів, 2022. С. 278–279. URL: https://www.asv.mil.gov.ua/sites/default/files/attach/1067/_zbirnyk_tez_2022_usya.pdf.
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від

14.09.2020 № 392/2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n5>.

4. Фігурний Ю. Концепт «Русского міра» – важливий чинник гібридної війни супроти України // Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П. П. Гай-Нижник (керівник проекту, упоряд. і наук. ред.) ; авт. кол. : П. П. Гай-Нижник, Л. Л. Залізник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій. Київ : «МП Леся», 2016. С. 423–440. URL : https://www.academia.edu/30774680/Агресія_Росії_проти_України_історичні_передумови_та_сучасні_виклики_П_П_Гай_Нижник_керівник_проекту_упоряд_і_наук_ред_авт_кол_П_П_Гай_Нижник_Л_Л_Залізник_І_Й_Краснодемська_Ю_С_Фігурний_О_А_Чирков_Л_В_Чупрій_К_МП_Леся_2016_586_с.

5. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П. П. Гай-Нижник (керівник проекту, упоряд. і наук. ред.) ; авт. кол. : П. П. Гай-Нижник, Л. Л. Залізник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій. Київ : «МП Леся», 2016. 586 с. URL : https://www.academia.edu/30774680/Агресія_Росії_проти_України_історичні_передумови_та_сучасні_виклики_П_П_Гай_Нижник_керівник_проекту_упоряд_і_наук_ред_авт_кол_П_П_Гай_Нижник_Л_Л_Залізник_І_Й_Краснодемська_Ю_С_Фігурний_О_А_Чирков_Л_В_Чупрій_К_МП_Леся_2016_586_с.

Ірина НЕЧТАЙЛО

професор кафедри соціології
та психології Харківського
національного університету
внутрішніх справ,
доктор соціологічних наук,
професор

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ІНСТИТУТУ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК СТІЙКОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну, розпочате 24 лютого 2022 р., призвело до суттєвих змін у функціонуванні всіх соціальних інститутів українського суспільства, спричинивши кризові стани у кожному з них. Викликана війною криза не минула й інститут освіти. На початку вторгнення мали місце велика розгубленість і нерозуміння того, що і як потрібно робити в умовах, що склалися. Активні воєнні дії тривають уже більше року, але практика свідчать, що наші люди, організації та інститути виявляють високу стійкість, продовжують діяти і функціонувати попри складні обставини воєнного часу.

Інститут освіти і вітчизняні заклади освіти не є виключенням, вони продовжують виконувати свої функції та обов'язки щодо учасників освітнього процесу і суспільства в цілому. Заклади освіти напружували практичні рішення з тих складних питань, що виникли на початку війни, переважна більшість із них виявили надвисоку психоемоційну напругу. Ці